

چالش های آثار علمی منتشر شده در پاندمی کوید ۱۹ از منظر اعتبار

محمد رضا سلیمانی^۱، حسن اشرفی ریزی^۲

بیان دیدگاه

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۷/۱۰

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۸/۱۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۸/۱۵

ارجاع: سلیمانی محمد رضا، اشرفی ریزی حسن. چالش های آثار علمی منتشر شده در پاندمی کوید ۱۹ از منظر اعتبار. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۹ (۴): ۱۸۰-۱۸۲. ۱۴۰۱.

مقدمه

در پاندمی کووید ۱۹ به دلیل شرایط بحرانی ناشی از ناشناخته بودن این بیماری و شیوه مقابله با آن، متخصصان سراسر جهان در محیط‌های علمی سعی کردند در کمترین زمان به بررسی جوانب این بیماری از نگاه تخصصی‌شان بپردازند. «در پاسخ به شرایط اضطراری مساله، در بسیاری از دانشگاه‌های علوم پزشکی، با هدف ارائه نتایج حاصل از پژوهش‌های کاربردی، تسهیلاتی از جمله سرعت در داوری علمی و اخلاقی فراهم گردید» (۱). بنابراین، سرعت در داوری، انتشار و استفاده از نتایج پژوهش‌های انجام شده در این دوره زمانی، به ویژه توسط سیاست‌گذاران و حتی عموم مردم، این نگرانی را به وجود می‌آورد که این یافته‌ها تا چه اندازه قابل اعتماد و ارزشمند هستند؟

این نگرانی به ویژه در خصوص نتایج پژوهش‌های منتشر شده در اوایل شروع کوید ۱۹ و با محدودیت‌های به وجود آمده بیشتر می‌باشد. به عنوان مثال، در پژوهش‌های بالینی دسترسی به نمونه‌های پژوهشی و بیماران بخش‌های تخصصی بیمارستان‌ها سخت‌تر شد یا انجام مصاحبه چهره به چهره در مطالعات کیفی، که معمولاً پژوهشگر حالت چهره و واکنش‌های مصاحبه‌شوندگان را مورد توجه قرار داده و یادداشت می‌نماید، به دلیل محدودیت‌های ناشی از رعایت قرنطینه و فاصله‌گذاری اجتماعی غیر ممکن یا بسیار دشوار شد. در بسیاری از این موارد، مصاحبه‌ها تلفنی یا در بسترهای مجازی صورت می‌گرفت که عملاً دریافت این واکنش‌ها امکان‌پذیر نبود. ملک زاده و همکاران در محدودیت‌های مطالعه خود به این نکته اشاره می‌کنند که مصاحبه کنندگان به ناچار با برخی پزشکان متخصص عفونی و پرستاران بخش‌های مراقبت بیماران مبتلا به کووید ۱۹ تماس صوتی برقرار کردند؛ بنابراین، زبان بدن مصاحبه شونده‌گان مشاهده نشد؛ بنابراین، اطلاعات ناقص مصاحبه ممکن است در اعتبار نتایج تأثیر بگذارد (۲).

گاهی نیز ممکن بود در محیط‌های آزمایشگاهی و روش‌های پژوهش تجربی حقیقی خیلی از عوامل تحت کنترل پژوهشگران نبوده باشند و لذا نتایج هم اصولاً دقت کافی نخواهند داشت. لذا در استفاده از نتایج کارآزمایی‌های بالینی نیز باید دقت بیشتری صورت گیرد. البته این تردیدها در همه جهان وجود دارد (۳-۴)، اما آگاه سازی پژوهشگران و استفاده کنندگان از این نوع نتایج بسیار مهم می‌باشند.

از طرف دیگر، در این دوره پژوهش‌هایی انجام شده‌اند مانند مطالعات ثانویه از جمله مقالات مروری نظام مند که ضرورت انجام آنها به خصوص در اوایل شروع کووید ۱۹ محل تردید جدی است؛ در حالی که منابع داده‌ای شکل دهنده مروره‌های نظام‌مند گاهی خود دچار مشکل بودند و نیز منابع اطلاعاتی کافی در خصوص یک موضوع منتشر نشده بود (از شرایط انجام این نوع مطالعات)، انجام مروره‌های نظام‌مند

که جمع بندی از آثار قبلی و ارائه راهکار می‌باشد نیز چندان ضرورت انجام نداشته اند؛ به ویژه آنکه مروره‌های نظام‌مند با توجه به کارکرد آنها ممکن بود عامل تصمیم گیری‌های متعدد باشند و این تصمیم‌ها ممکن بود آسیب زنده باشند. در عین حال، داوران آثار علمی نیز به دلیل فشار زمانی برای داوری، تعدد داوری و غیره، بنابراین ممکن است به دلیل سهل‌گیری و تسریع در داوری، داوری آنها نیز با دقت و اطمینان کافی صورت نگرفته است «برای مثال عدم رعایت استانداردهای پروپوزال نویسی، عدم ذکر حجم نمونه، عدم تکمیل ملاحظات اخلاقی، لحاظ نشدن بحث سود و زیان در مداخلات بالینی و تداخلات دارویی مورد استفاده در مطالعات کارآزمایی بالینی برخی از چالش‌های تصویب طرح در دانشگاه علوم پزشکی تبریز در پاندمی کوید ۱۹ گزارش شده است» (۲). یا در برخی مجلات علمی سطح بالای جهان مانند Lancet نیز در دوره کوید ۱۹، فاصله بین ارسال مقاله تا انتشار ممکن بود بیشتر از چند روز هم طول نکشد؛ در حالی که روند داوری در این مجلات در حالت عادی گاهی چندین ماه طول می‌کشد. همین تسریع در داوری طرح‌ها و پایان نامه‌ها نیز در معاونت پژوهشی دانشگاه‌ها اتفاق افتاد که مدیران ارشد را به چاره جویی واداشت. این تردیدها بیانگر آن است که در پاندمی کووید-۱۹ (به ویژه در اوایل آن) با برخی از آثار علمی مواجه هستیم که به لحاظ اعتبار و موثق بودن کمی مورد تردید هستند. این تردیدها به عملکرد نویسندگان، داوران، دست‌اندرکاران مجلات و به ویژه دست‌اندرکاران پژوهشی در بخش‌های مرتبط با معاونت‌های پژوهشی در تایید و اختصاص کد علمی و اخلاقی به پروپوزال‌ها بر می‌گردد.

در خصوص این دغدغه‌ها به نام دکتر ملک‌زاده، معاون تحقیقات و فناوری وقت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، به مراکز علمی کشور به مورخ ۱۳۹۹/۲/۸ و شماره ۷۰۰/۳۲۰ د با این مضمون اشاره می‌شود که در برخی دانشگاه‌ها پروپوزال‌های غیر استاندارد در حال تصویب است که منجر به نگرانی، آزرده‌گی و اعتراض جامعه علمی و نیز نگرانی در بین مردم شده است و در ادامه ایشان تأکید می‌کنند که داوری‌ها و فرایندهای اداری مطابق با اصول و مقررات انجام شود (۵).

مقاله حاصل تحقیق مستقل بدون حمایت مالی و سازمانی است.

۱- استاد، کتابداری و اطلاع‌رسانی، مرکز تحقیقات فن‌آوری اطلاعات در امور سلامت،

دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

۲- استاد، کتابداری و اطلاع‌رسانی، مرکز تحقیقات فن‌آوری اطلاعات در امور سلامت،

دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

نویسنده طرف مکاتبه: حسن اشرفی ریزی؛ استاد، کتابداری و اطلاع‌رسانی، مرکز تحقیقات

فن‌آوری اطلاعات در امور سلامت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

Email: hassanashrafi@mng.mui.ac.ir

حال، پیشنهاد می‌شود پژوهشگران علاقه مند، تجربیات نویسندگان، داوران و دست‌اندرکاران مجلات را در پاندمی کووید ۱۹ در خصوص رعایت اخلاق پژوهش و اخلاق داوری در قالب یک پژوهش کیفی پدیدارشناسی بررسی و تحلیل نمایند. نکته پایانی اینکه آیا لازم نیست در کدهای اخلاق پژوهش، کدهای جدید متناسب با پاندمی‌ها و شرایط بحرانی اضافه گردد. در واقع در قانون نورنبرگ (Nuremberg Law) و نیز بیانیه هلسینکی ویرایش ۲۰۱۳ (Declaration of Helsinki) (۸) و نیز راهنمای عمومی اخلاق در پژوهش‌های علوم پزشکی دارای آزمودنی انسانی در جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۹۲۰) (۱۰) در خصوص شرایط اضطرار مبحث و کد یا رهنمود خاصی برای پژوهشگران، داوران و دست‌اندرکاران تصویب و انتشار آثار پژوهشی وجود ندارد؛ هرچند در آیین‌نامه اخلاق پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بر عدم استفاده از منابع مشکوک و فاقد اعتبار لازم (۹) در حد یک بند اشاره شده یا نام‌هایی در این خصوص ابلاغ شده است، نظیر منبع ۵-۶ اما به نظر می‌رسد که این حد برای این موضوع مهم کفایت نمی‌کند و لازم است بازنگری اساسی در راهنمای اخلاق پژوهش در علوم پزشکی و روند تصویب پروپوزال‌ها متناسب با شرایط جدید (پاندمی‌ها) صورت گیرد. به طور خلاصه، بازنگری در آیین‌نامه‌ها و کدهای اخلاق پژوهش با در نظر گرفتن پاندمی‌ها و نیز ارزیابی بیشتر کیفیت اطلاعات منتشر شده در این دوران هنگام استفاده و استناد از اهداف اصلی این نوشتار می‌باشد.

تضاد منافع

در انجام پژوهش حاضر، نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافی نداشته‌اند.

References

- Farhang S, Seif-Farshad M, Adibkia Kh, Samadi Kafil H, Samiei M, Somi Mh. Learned Lessons from the Research Activities of Tabriz University of Medical Sciences During COVID-19 Pandemic. *Depiction of Health*. 2020;11(3):290-297.
- Malekzadeh R, Amir Khanlou A, Abed G, Araghian Mojarad F. Ethical challenges of care and treatment for patients with COVID-19 in a hospital from the perspective of service providers. *Medical Ethics and History of Medicine*. 2021; 14: 140-152.
- Burgess T, Rennie S, Moodley K. Key ethical issues encountered during COVID-19 research: a thematic analysis of perspectives from South African research ethics committees. *BMC Medical Ethics*. 2023 Feb 15;24(1):11.
- Yeoh KW, Shah K. Research ethics during a pandemic (COVID-19). *International Health*. 2021 Jul;13(4):374-5.
- Ministry of Health, Medical Education, Research and Technology Vice-Chancellor. Necessary considerations in approving research projects for Covid 19 (2109). Available at : <http://me1.rhc.ac.ir/fa/page/3614/%D9%85%D9%84%D8%A7%D8%AD%D8%B8%D8%A7%D8%AA-%D8%B6%D8%B1%D9%88%D8%B1%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AA%D8%B5%D9%88%DB%8C%D8%A8-%D8%B7%D8%B1%D8%AD%D9%87%D8%A7%DB%8C-%DA%A9%D9%88%D9%88%DB%8C%D8%AF>
- Ministry of Health, Medical Education, Research and Technology Vice-Chancellor. Covid and vaccine related researches. Available at <http://me1.rhc.ac.ir/fa/page/3817/%D9%BE%DA%98%D9%88%D9%87%D8%B4-%D9%85%D8%B1%D8%AA%D8%A8%D8%B7-%D8%A8%D8%A7-%DA%A9%D9%88%D9%88%DB%8C%D8%AF-%D9%88-%D9%88%D8%A7%DA%A9%D8%B3%D9%86>
- Valizadeh MM, Valizadeh A. Covid-19 Ethical Challenges and Solutions to Dealing with It. *Quarterly Journal of Medical Ethics*. 2020; 14 (45): e 21.
- fadaei F, zahedi LN, farahani Z, Ghasemzadeh N. Review of the two version of declaration of Helsinki (2013 and 2008): challenges and changes. *IJMEHM* 2016; 9 (3):75-92
- Arya s, et al. The basic of research methodology in Health. Tehran: Nooredanesh; 2013.
- Ministry of Health and Medical Education. General guidelines for ethics in medical science research with human subjects in the Islamic Republic of Iran, approved in 2013. Tehran: Ministry of Health, Medical Education; 2013.

همچنین ایشان در نامه مورخ ۱۳۹۹/۵/۲۶ به شماره ۷۰۰/۲۰۰۴/د به مسایل مرتبط با تولید واکسن اشاره می‌کنند با این مضمون که انجام تحقیقاتی مانند کشت ویروس کرونا در مراکز که فاقد استانداردهای لازم ایمنی برای این موضوع هستند مطلقاً ممنوع است و در ادامه اشاره می‌کنند هر گونه مطالعه انسانی واکسن کووید ۱۹ صرفاً پس از تأیید کمیته ملی اخلاق در پژوهش وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی میسر است (۶). همچنین ولی زاده و ولی زاده نیز به اهمیت توجه به چالش‌های اخلاقی در موضوع کووید ۱۹ از جمله افشای اطلاعات افراد اشاره می‌کنند (۷). نتایج پژوهش رویا ملک زاده و همکاران نیز نشان داد برخی مشارکت‌کنندگان اظهار داشتند که کادر درمان خود نیز اطلاعات کامل و موثقی برای درمان ندارند و این نگران‌کننده است (۲). همه این نتایج و دغدغه‌ها گویای این است که نگرانی در خصوص کیفیت اطلاعات تولید شده در پاندمی کووید ۱۹ طبیعی و جای بررسی و تامل بیشتر دارد.

نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد اکنون که جهان کمی از این پاندمی فاصله گرفته و ابعاد بیماری در حوزه پیشگیری، تشخیص، درمان، توانبخشی و مدیریت آن تا حد زیادی مشخص شده است، پژوهشگران در انجام پژوهش‌های جدید، آثار قبلی مربوط به این دوره را باید با دقت بررسی و در صورت اطمینان، آن مطلب را در آثار علمی خود مورد استناد قرار دهند؛ به ویژه بخش مشکلات و محدودیت‌های آن اثر علمی را با دقت مطالعه کرده و مورد توجه قرار دهند. نکته بعدی اینکه پیشنهاد می‌شود که پژوهشگران از هر رشته تخصصی با نگاه تحلیلی و انتقادی آثار قبلی را مورد نقد و بررسی مجدد قرار داده و یافته‌های آن مقالات را با یافته‌های علمی جدید مقایسه نمایند. در عین

The Challenges of Scientific Works Published During Covid-19 Pandemic

Mohammad Reza Soleymani¹ , Hasan Ashrafi-Rizi²

Commentary

Abstract

The Covid-19 pandemic is one of the fundamental challenges of the personal and professional life of people all over the world, which requires accurate and fast policy making and planning. So, With the start of the Covid-19 pandemic, experts in scientific environments tried to investigate the aspects of this disease in the shortest possible time. Therefore, in many universities of medical sciences (Iran), with the aim of presenting the results of researches, review process was facilitated. Therefore, the speed in reviewing, publishing and using the results of research conducted during Covid-19 pandemic, raises the concern especially by policymakers and even the general public that how reliable and valuable are these findings? The purpose of this article was to identifying the challenges of the scientific works published in this period in terms of content, methodology and the methods of approving and publishing them.

Keywords: Scientific Works; Covid-19; Review Process; Challenges

Received: 2 Oct, 2022

Accepted: 05 Nov., 2022

Published: 06 Nov, 2022

Citation: Soleymani Mohammad Reza, Ashrafi-Rizi H. **The Challenges of Scientific Works Published During Covid-19 Pandemic.** Health Inf Manage 2022; 19(4):180-182.

1. Professor, Medical Library and Information Science, Health Information Technology Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.
2. Professor, Medical Library and Information Science, Health Information Technology Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran
Address for correspondence: Hasan Ashrafi-Rizi; Associate Professor, Health Information Technology Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.. Email:hassanashrafi@mng.mui.ac.ir